

Eksamensoppgaver og sensorveiledning SOSGEO2400 Høst 2022

Denne teksten er en veiledning til sensorene. Den forteller sensorene hva de kan legge vekt på, men overstyrer på ingen måte deres faglige skjønn.

Oppgave 1

"Besvar én av oppgavene. Oppgaven teller 50%.

a) Redegjør for begrepet "den andre demografiske overgang". Drøft forklaringer på overgangen og demografiske konsekvenser av den.

Kandidaten bør redegjøre for at den andre demografiske overgang (2DT) er et samlebegrep på en rekke familiedemografiske endringer fant sted fra 1960, beskrevet av Lesthaeghe og van de Kaa i 1986: Flere samboende, færre giftet seg, man utsatte familiedannelse og flere skilte seg, og man fikk (enda) færre barn, m.v.

I forelesningen om familie og samliv beskrives også endringene i samlivsmønstre i samme periode med fokus på strukturelle (lovendringer), materielle (kvinner økonomisk uavhengig, kontroll over egen reproduksjon, velferdsordninger) og normative endringer som forklaringer på endringene, flere samboende, færre gifter seg, utsetter å gifte seg, flere skiller seg, moderskapet løsrives fra ekteskapet (Noack). Av forklaringer på 2DT er normendringer det viktigste poenget, siden det var det Lesthaeghe opprinnelig fokuserte på. I en pensumtekst (til fruktbarhetsforelesninger) diskuteres også Gender revolution theory som legger vekt på betydningen av likestilling, som utvikler seg i to faser 1) kvinner ut i den offentlige sfære, og 2) menn inn i den private sfære. Øvrige forklaringer er verdiendringer i retning av individualisme, den seksuelle revolusjon (p-pillen, abortlovgivning), og kvinners inntog inn i utdanning/arbeidsliv (som fører til mer økonomisk uavhengighet).

Av konsekvenser kan kandidatene nevne både høyere andel barnløse i fremtiden, flere barn som opplever samlivsbrudd, aldring av befolkningen, endrede slektskapsnettverk, mer tid tilbrakt som enslig over livsløpet, m.v.

Oppgaven er bredt anlagt, og det er mulig å trekke inn svært mange ulike forklaringer og konsekvenser av 2DT. Følgelig bør godt argumenterte og tydelige besvarelser premieres.

b) Redegjør for begrepene aldersstruktur og aldring (av en befolkning), og drøft hva som kan påvirke aldersstrukturen i en befolkning."

Også denne oppgaven er bredt anlagt, og det er mulig å trekke inn svært mange ulike momenter. Følgelig bør godt argumenterte og tydelige besvarelser premieres.

Aldersstruktur er sammensetningen av en befolkning med hensyn til alder. Aldring er endringer i aldersstrukturen hvor vekten skyves fra yngre aldersgrupper til eldre aldersgrupper. Det er mange pensumbidrag som kommer inn på dette på ulike måter. En grei besvarelse dekker i det minste følgende momenter:

- fruktbarhetsnivået som determinant for størrelsen på fødselskull
- dødelighetsmønsteret og lavere dødelighet som årsak til aldring
- forholdet mellom fruktbarhet og dødelighet (reproduksjonstall)

Gode besvarelser vil også komme inn på innvandringens- og utvandringens rolle, den demografiske overgangen, demografisk moment, dødsårsaker, utvikling i helse, forskjeller mellom land m.v.

Oppgave 2

"Definer samlet fruktbarhetstall og drøft kort fordeler og ulemper med dette målet.
Oppgaven teller 12,5%"

En god oppgave har med flere av disse elementene: at SFT er et syntetisk mål som brukes for å presentere nåværende trender; at SFT uttrykker hvor mange barn hver kvinne kommer til å føde gjennom livet, under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer; at SFT er et samlemaal, som summerer alle de aldersspesifikke fruktbarhetsratene. Her kan også besvarelsen være presis på hva aldersspesifikk fruktbarhetsrate er: antall fødsler i et gitt år av kvinner ved alder X, delt på antall kvinner ved alder X, ganget med 1000.

* Besvarelsen kan vise mer forståelse for begrepet ved å sette det opp mot kohortfruktbarhet – som viser det gjennomsnittlige antall levendefødte barn som en fødselskohort får i løpet av sin fruktbare periode og som kun kan måles ved slutten av en gitt kohorts fruktbare periode.

* En svært god besvarelse reflekterer kort om reproduksjonstall, og hva SFT må være for å reprodusere en generasjon som er like stor som den forrige (2,1 i utviklede land; høyere i land med høye dødelighetsrater).

Oppgave 3

"Beskriv kort den (første) demografiske overgang.
Oppgaven teller 12,5%"

En god besvarelse har med den demografiske overgangens fire faser: fase I med høye rater (lav befolkningsvekst over lengre tidsrom; demografiske kriseår med nedgang), fase II med synkende dødelighet; fase III med synkende fruktbarhet og fase IV med lave dødelighets- og fruktbarhetsrater. Noen vil også nevne fase V (fruktbarhet under reproduksjonsnivå). En svært god besvarelse vil gi mer historisk kontekst, koble tydelig overgangen til befolkningsvekst og "demographic dividend".

Oppgave 4

"Hvordan ser det globale mønsteret i dødsårsaker ut?
Oppgaven teller 12,5%"

En god besvarelse bør redegjøre for de viktigste dødsårsakene globalt. En svært god besvarelse vil også komme inn på forskjeller i dødsårsaker mellom rike og fattige land.

* Hjerter- og karsykdommer var den største dødsårsaken globalt i 2019 (siden 2000 har det også vært størst økning i dødsfall av hjerter- og karsykdommer globalt. Etterfulgt av slag og kols på henholdsvis 2. og 3. plass

* I høy-inntektsland skyldes de fleste dødsfall enten hjerter- og karsykdommer, Alzheimers (og andre demenssykdommer) eller slag.

* I fattige land er spedbarnsdødeligheten langt høyere og «neonatal conditions» er den vanligste dødsårsaken. Andre vanlige dødsårsaker er diaré sykdommer, HIV/AIDS, tuberkulose og trafikkulykker.

* Folk som lever i lav-inntektsland har høyere sannsynlighet for å dø av smittsomme sykdommer enn av inne-smittsomme sykdommer (motsatt i høy-inntektsland).

* I Norge er den viktigste dødsårsaken kreft.

Andre ting som kan nevnes:

* For eksempel kan det nevnes at det totale antallet dødsfall som skyldes hjerte- og karsykdommer og slag har gått ned i høy-inntektsland, og at det er langt færre som dør av bl.a. HIV/AIDS, malaria i 2019 sammenliknet med i 2000.

* Demens som dødsårsak oppgis hyppigere nå enn tidligere (i Norge og andre høy-inntektsland).

Det er ulike årsaker til dette. Det kan skyldes usikkerhet rundt hva som er dødsårsak, særlig blant eldre som ofte har flere sykdommer samtidig. Det utføres i tillegg sjeldent diagnostikk og demens som dødsårsak bekreftes sjeldent med obduksjon. Enkelte land har i tillegg tatt i bruk standardiserte og automatiserte algoritmer for å fastsette dødsårsak, noe som kan ha bidratt til å drive forekomsten oppover.

* Covid-19 (ingen overdødelighet i 2020)

Oppgave 5

"Hva menes med segmentert assimilering?"

Oppgaven teller 12,5%"

Oppgaven handler om begrepet "segmentert assimilering" (eng.: "segmented assimilation"). Segmentert assimileringsteori søker å forklare hvordan ulike innvandrergupper integreres i ulike segment av mottakerlandet. I motsetning til klassisk og såkalt rettlinjert assimilasjonsteori som antar at alle innvandrergupper vil oppleve oppadstigende mobilitet inn i en bredt definert middelklasse i mottakerlandet, fokuserer segmentert assimileringsteori at ulike grupper vil oppleve ulike integrasjonsmønstre. Et hovedfokus i segmentert assimileringsteori er altså at ulike grupper vil integreres inn i ulike segmenter av det sosiale hierarkiet i mottakerlandet og at gruppeforskjeller relativt til majoriteten og ulike minoritetsgrupper ikke nødvendigvis vil forsvinne/bli mindre over tid og på tvers av generasjoner.